

NÅR NOGEN DØR

EN HÅNDBOG TIL FORBEREDELSE INDEN
OG EN HJÆLP TIL DE EFTERLADTE EFTER ET DØDSFALD

HVEM ER DANSKE BEDEMÆND?

Danske Bedemænd er brancheforening for uddannede bedemænd i Danmark. Foreningen blev stiftet i 1957 og har i dag godt 300 medlemsforretninger fordelt over hele Danmark. Medlemmerne er underlagt foreningens faglige kvalitetskrav, etiske regler og er desuden tilknyttet en garantifond.

Vi arbejder konstant for, at vores medlemmer leverer en høj etik og en sikker ydelse, da en begravelse eller bisættelse ikke kan gøres om. Fælles for medlemmerne er deres kvalificerende grunduddannelse, fulgt op med efteruddannelseskurser og løbende opdatering på samfundets regler og normer samt generelle udvikling.

Dermed er vores logo er garanti for en kyndig, seriøs hjælp og vejledning både for dig, der selv vil være med til at bestemme dit farvel og for dig, der er pårørende.

Du finder den nærmeste bedemand via foreningens hjemmeside eller du kan kontakte foreningens sekretariat. Vi hjælper gerne med at besvare spørgsmål i forbindelse med dødsfald og om bedemandens arbejde generelt.

Fotografisk, mekanisk, digital eller anden form for gengivelse af denne pjece eller dele heraf er ulovlig uden indhentet tilladelse fra brancheforeningen Danske Bedemænd ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Sats: Danske Bedemænd

Tryk: Specialtrykkeriet Arco

42. udgave, januar 2023

ISBN NR. 978-87-90217-37-3

AFSLUTNINGEN PÅ LIVET

Døden er en naturlig del af livet, og når nogen dør, kan det være en overvældende tid for de pårørende. Det kan være svært at overskue de mange praktiske opgaver, krav og beslutninger, der skal træffes forholdsvis hurtigt.

I Danmark er der omkring 57.000 dødsfald om året. Hvert dødsfald er unikt og skal varetages ud fra det, der kendetegnede afdøde og med hensyn til de pårørendes ønsker til et værdigt farvel.

Dette informationshæfte er skrevet for at hjælpe de efterladte til at komme lettest muligt gennem de praktiske gøremål og til at give plads til det, der er vigtigst: At kunne tage en ordentlig afsked med den afdøde.

Hæftet kan desuden være en hjælp for dem, der ønsker at forberede sig bedst muligt, inden livet slutter.

Med venlig hilsen

Engelsborgvej 52 • 2800 Kgs. Lyngby

Tlf. 4593 1411

kontakt@bedemand.dk

www.bedemand.dk

INDHOLD

Tag stilling i tide

Min sidste vilje	6
Elysium Begravelsesopsparing	7

Dødsfaldet

Når et menneske dør	8
Dødskriterier	9
Donation af organer og legeme	10
Obduktion	11

Inden begravelsen

Ritualer og traditioner	13
Bedemandens rolle	14
Forberedelser til afskeden	15
Transport af afdøde til eller fra Danmark	16
Når et barn dør	18

Begravelsen

Ikke-religiøse begravelser	21
I religiøse rammer	22
Kirkegårde	24
Gravsteder	24
Mindesammenkomst	25

Økonomi

Afdødes økonomi	26
Efterladtes økonomi	27
Kommunal begravelse	29
Skatteforhold	31
Arbejdsmarkedets Tillægspension (ATP)	31
Forsikringer	33
Elysium Begravelsesopsparing	35

Arv

Testamente	36
Skifterettens opgaver ved dødsfald – bobehandling	38
De seks forskellige skifteformer	40
Boafgiften	44
Hæfte for afdødes gæld samt proklama	44
Digital arv	45

Sorg og omsorg

Tilskud til psykologhjælp	48
---------------------------------	----

Nyttige kontakter	49
-------------------------	----

Stikordsregister	52
------------------------	----

TAG STILLING I TIDE

MIN SIDSTE VILJE

Når et menneske går bort, bør man altid følge afdødes ønske til afskeden. Hvis afdøde ikke har afgivet et skriftligt ønske, må de pårørende træffe beslutningen.

Man kan udtrykke sine ønsker for sin afsked i *Min sidste vilje*. Det er en tilkendegivelse enten digitalt eller i papirform for, hvad der skal ske efter ens død.

Det anbefales at gå på www.minsidstevilje.nu og bruge den digitale *Min sidste vilje*, så du kan være sikker på, at dine ønsker opbevares trygt over tid og er tilgængelig for pårørende og bedemanden, når dødsfaldet sker.

På den måde kan de pårørende arrangere begravelsen eller bisættelsen med respekt for dine ønsker, og alle vigtige papirer som f.eks. testamente kan også opbevares elektronisk på *Min sidste vilje*.

Min sidste vilje passer godt på dine data. Der benyttes NemID- eller MitID-login, der gør, at du selv kan oprette og til enhver tid ændre i *Min sidste vilje*, så den altid svarer til dine ønsker.

Du kan også kontakte din lokale bedemand eller brancheforeningen Danske Bedemænd for at høre mere om mulighederne.

Med den *Min sidste vilje* på www.minsidstevilje.nu kan du sikre, at:

- ♦ dine pårørende får dine ønsker at vide, når tid er og kan arrangere det sidste farvel i respekt for dine ønsker
- ♦ du altid kan ændre dine ønsker – når som helst
- ♦ du kan give tilladelse til, at både dine pårørende og bedemanden får adgang før eller efter dødsfaldet til din *Min sidste vilje*.

Min
digitale
sidste vilje

ELYSIUM BEGRAVELSESOPSPARING

Vil du være sikker på at der er penge til din afsked? Ved et dødsfald går der desværre en del tid inden begravelsesudgifterne kan dækkes af boet, og man kan derfor som pårørende risikere at skulle stå med en uventet regning ganske pludseligt.

Du kan igangsætte en opsparing, der matcher dine ønsker, så dine pårørende ikke står med økonomiske udfordringer midt i sorgens stund. Med en opsparing i Elysium er pengene til rådighed i det øjeblik at afskeden har fundet sted.

Læs mere om Elysium Begravelsesopsparing på side 35.

DØDSFALDET

NÅR ET MENNESKE DØR

Når et menneske dør, skal en læge kontaktes som det første. Lægen skal foretage et såkaldt ligsyn og udfærdige en dødsattest. Det er det retslige dokument, der fastslår dødens indtræden og dens omstændigheder.

Hvis der er den mindste tvivl om hvordan eller hvorfor dødsfaldet er sket, skal lægen underrette politiet. Det er især, hvis personen findes uventet død alene i eget hjem eller hvis døden er indtrådt pludseligt og ikke var forudset af lægelige grunde. Politiet skal involveres, hvis der er mistanke om, at døden skyldes enten et strafbart forhold, selvmord eller en ulykke og politiet vurderer så, om der skal ske retslægeligt ligsyn og obduktion.

Ved dødsfald i eget hjem eller på plejehjem mv.

Hvis dødsfaldet sker i eget hjem eller på plejehjem, kontaktes afdødes egen læge eller vagtlægen. Vær opmærksom på, at lægen først kan udstede dødsattest, når den afdøde har et af de såkaldte sene sikre dødstegn som typisk først opstår nogle timer efter dødens indtræden (se næste side). De pårørende skal selv sørge for transport af afdøde til et kapel eller lighus – eventuelt ved at bestille rustvognskørsel hos en bedemand. Vær opmærksom på hvad den afdøde bærer af smykker, ur mv., og hvor meget af dette der skal følge afdøde til sidste hvilested.

Ved dødsfald på sygehus

Når en sygehuslæge har udstedt dødsattesten, bliver afdøde bragt til sygehusets kapel, hvor de pårørende også kan se den afdøde. Plejepersonalet har ansvaret for at gøre afdøde i stand, og pårørende har mulighed for at deltage.

I standgørelsen foregår normalt på sengestuen, men kan også foregå i kapellet afhængig af faciliteterne, der er til rådighed. Har pårørende særlige ønsker (beklædning, sang, lys m.v.) vil plejepersonalet forsøge at hjælpe med at opfylde dem. Når afdøde derefter lægges i kiste, sker det i kapellet – oftest sammen med bedemanden samt plejepersonale.

Som nærmeste pårørende kan du få udleveret afdødes personlige ejendele, dog ikke værdigenstande (f.eks. smykker og kontanter). Vielsesring og evt. ur vil dog i særlige tilfælde kunne udleveres til nærmeste pårørende. Som udgangspunkt kan du forvente at sygehuset opbevarer værdigenstande, indtil der foreligger en skifteretsattest.

DØDSKRITERIER

Der er to definitioner på, hvornår et menneske er afgået ved døden: **Hjertedødskriteriet** eller **hjernedødskriteriet**.

Når hjertet ikke længere slår, og åndedrætsfunktionen går i stå, kommer der misfarvninger på huden, kaldet ligpletter (livores) og senere kommer dødsstivhed (rigor mortis). Det kaldes 'sene sikre dødstegn', og først når mindst et af disse tegn viser sig, kan lægen udfærdige dødsattesten. Der kan således gå flere timer fra døden indtræder, indtil lægen kan udfylde en dødsattest.

Hjernedøden indtræder som følge af en meget stor skade i hjernen. Skaden kan opstå ved f.eks. en hjerneblødning, iltmangel til hjernen efter hjertestop eller efter en ulykke, hvor hjernen får store kvæstelser. Hjernedød er indtrådt, når hjernen er endegyldigt holdt op med at fungere, fordi der ikke længere kommer blod til hjernen. Kroppens hjerte, hjerne og funktioner kan holdes i gang kunstigt og midlertidigt med respirator og medicin, så organdonation kan blive muligt.

Det planlægges at genindføre det såkaldte hjertedødkriterium ved donation (*kredsløbsdød* eller *cirkulatorisk død*). Det betyder, at man kan afvige fra at vente på sikre dødstegn, og i stedet koble den afdøde person på en hjertelungemaskine få minutter efter døden er indtrådt for at forhindre, at organerne går til grunde. Kriteriet kredsløbsdød forventes blive godkendt i løbet af 2023.

DONATION AF ORGANER OG LEGEME

Man kan udtage organer til transplantation fra personer, der er erklæret hjernedøde og ligger i respirator, og man kan donere sin krop til forskning.

Transplantation af organer

Transplantation af organer kan ske, hvis afdøde har udfyldt et donorkort eller på anden måde tydeligt har ytret ønske om at donere sine organer.

Ellers skal to krav være opfyldt:

- Afdøde må på ingen måde have udtalt sig imod organdonation og
- nærmeste pårørende skal give deres samtykke til donationen.

Hvis du ønsker, at dine pårørende ikke skal være i tvivl om din holdning, kan du registrere dit valg i Organdonorregistret på www.organdonor.dk.

Fra du er 15 år, kan du:

- give fuld tilladelse til at donere alle dine organer,
- give begrænset tilladelse til at donere de organer, du har sat kryds ved,
- sige *ved ikke* og overlade beslutningen til dine pårørende,
- sige *nej* og nedlægge forbud mod organdonation.

Donation af egen krop til forskning

Alle har mulighed for at testamentere deres krop til forskning eller uddannelse af nye læger. Testamenteringen kan ske til universiteterne i København, Odense og Aarhus. Man **skal** indgå en aftale med et af disse universiteter, førend man kan donere sin krop til forskning.

Egen læge kan være behjælpelig med at oprette et donationstestamente eller man kan selv rekvirere ansøgningskema på et af de tre anatomiske institutter. Ansøgningen udfyldes og returneres til det pågældende institut.

Ved dødsfaldet kontaktes bedemanden, som kan vejlede om eventuel højtidelighed enten inden for den forholdsvis korte tidshorisont inden den afdøde skal overføres til universitetet eller inden bisættelse/begravelse. Ekstra transportudgifter i forbindelse med testamenteringen betales af universitetet i begrænset omfang.

København – dækker transport til og fra instituttet i København øst for Storebælt. Læs mere på www.icmm.ku.dk/donation eller ring på 3537 6690.

Odense – dækker til og fra instituttet i Odense inden for Region Syddanmark. Læs mere på: www.sdu.dk – søg på ‘donation’ eller ring på 6550 2332

Aarhus – dækker udgifter til en klassisk hvid kiste samt de udgifter, der er til transport i Jylland til Aarhus og herefter til krematoriet eller Vestre Kirkegård i Aarhus. Ring på 8716 7171 eller læs mere på: www.health.au.dk/forskning/donation-af-legeme.

OBDUKTION

En obduktion betyder, at man foretager en ydre og indre undersøgelse af en afdød person. Kroppen bliver undersøgt udvendigt, hvorefter organerne bliver taget ud og undersøgt. I forbindelse med obduktionen kan der tages prøver til brug for yderligere undersøgelse. Efter obduktionen bliver organerne lagt tilbage i kroppen, og den lukkes.

Obduktionen sker dels for at fastslå dødsårsagen med størst mulig sikkerhed, dels at få kendskab til den eller de sygdomme, afdøde har lidt af, og endelig at kunne vurdere den behandling, der er foretaget.

Der findes to typer obduktioner:

Hospitalsobduktion (lægevidenskabelig) og retslægeligt obduktion.

Hvis dødsfaldet er sket på et hospital eller hvis afdøde indbringes til en skadestue – og politiet ikke er involveret efter dødsfaldet – kan der foretages en hospitalsobduktion. Denne kan foretages, hvis den afdøde

efter sit fyldte 18. år skriftligt har givet tilladelse til obduktion. Hvis den afdøde har udtalt sig imod obduktion – eller dette må antages at stride mod afdødes livsopfattelse – kan obduktion ikke foretages.

Hvis afdøde ikke har oplyst sin mening om obduktion, skal de pårørende spørges og give tilladelse til obduktionen.

Obduktion må først foretages, når ligsyn er foretaget. Hospitalsobduktion må ikke finde sted, hvis der skal foretages retslægeligt ligsyn eller retslægelig obduktion.

Involveres politiet i et dødsfald, skal der foretages et retslægeligt ligsyn. Dette foretages af en overlæge fra Styrelsen for Patientsikkerhed (tidligere kaldet *embedslægen*) eller en retsmediciner sammen med politiet. Ved ligsynet bestemmes det, om der eventuelt skal være en retslægelig obduktion. Hvis de pårørende nedlægger forbud mod obduktionen, vil afgørelsen blive truffet af byretten og eventuelt senere af landsretten. Selve obduktionen foregår på samme måde som en hospitalsobduktion.

An hourglass on a wooden stand is positioned in a field of grass. The background is a soft, out-of-focus sunset with a bright sun low on the horizon, creating a warm, golden glow. The hourglass is the central focus, with sand visible in both chambers.

INDEN BEGRAVELSEN

Når lægen har udstedt dødsattesten, kan bedemanden være behjælpelig med at lægge afdøde i kiste og bringe til kapel. Ved ilægningen kan venner og familie få sagt endeligt farvel til afdøde. De pårørende kan hjælpe med at gøre afdøde i stand og med at iføre tøj, som afdøde skal begravnes i. Det kan være eget tøj efter de pårørendes valg, eller man kan vælge tøj, som bedemanden kan levere.

Vær opmærksom på hvad den afdøde bærer af smykker, ur mv., da disse vil følge afdøde til kremering eller i jorden.

De pårørende kan lægge nogle personlige ting i kisten til afdøde. Det anbefales især, at børn får mulighed for at tage en personlig afsked ved at lægge nogle ting, de forbinder med afdøde, i kisten. Det kan være en bamse, en blomst, en tegning eller lign. Undgå dog glas, metal og plastik, hvis afdøde skal kremes.

RITUALER OG TRADITIONER

Der er ritualer ved forskellige religioner og kulturer. Disse vil blive fuldt ud respekteret, hvis der bliver gjort opmærksom på, at afdøde ønskede det. På sygehuse og i hjemmeplejen er man bekendt med, at f.eks. muslimske familier selv udfører vaske- og forberedelsesritualer.

En gammel dansk skik rundt om i landet er udsyngning. Her bliver af-

døde sendt på sin sidste rejse med sange eller salmer fra det sted, personen sov ind, eller når afdøde med følge bringes til kapel. Man kalder det at synge afdøde ud.

Vælg eventuelt en koordinator

De første dage handler bl.a. om at underrette familie og venner, kontakte og aftale opgaver med en bedemand, samtale med præst/religiøs leder eller anden person, der skal varetage ceremonien, samt at vælge tid og sted for bisættelsen/begravelsen. Man gør sig også overvejelser om kirke, mindesammenkomst, annoncering, valg af gravsted osv.

Hvis I er en større familie, kan det derfor være en fordel at vælge en koordinator eller fra starten aftale, hvem der tager sig af hvad.

Senere i forløbet er der andre forhold at tage sig af, særligt de økonomiske såsom pension, forsikringer, opsigelse af lejemål, afmelde forbrugsafgifter, køretøjsregistrering, skat, ejendom, arv mv. Læs mere under afsnittet 'Økonomi' på side 26.

BEDEMANDENS ROLLE

Det er almindeligt at bruge en bedemand til at stå for det praktiske omkring transport, forberedelse og planlægning af begravelse/bisættelse. Bedemanden kan stå for stort set alt eller blot enkelte opgaver afhængig af hvor meget de pårørende selv ønsker at udføre.

Samtalen kan foregå f.eks. i bedemandens lokaler eller i de pårørendes eller afdødes hjem, hvor man i fred og ro kan tale om ønskerne til højtideligheden.

Her aftales hvilke opgaver der skal udføres, prisen for de enkelte ydelser samt en samlet pris. I vil sammen gennemgå hele forløbet og de forskellige muligheder for:

- ♦ afskedens form
- ♦ valg af kiste og urne
- ♦ beklædning og sengetøj

- ♦ blomster og pynt
- ♦ salmer, musikstykker, trykte salmer eller booking af solister
- ♦ kirkegård, gravsted og gravsten
- ♦ annoncering
- ♦ mindesammenkomst
- ♦ askespredning eller nedsættelse af urne

Bedemanden kan også stå for kontakten til myndighederne.

Du behøver ikke at medbringe dåbs- og vielsesattest ved mødet med bedemanden. Medbring blot afdødes personnummer, f.eks. sundhedskort, samt eventuel ægtefælles personnummer.

FORBEREDELSE TIL AFSKEDEN

Når der er skrevet en dødsattest og afdøde er bragt til kapel/lighus, er næste skridt at anmelde selve afskeden med afdøde til begravelsesmyndigheden. Begravelsesmyndigheden er enten folkekirkens sognepræst, kordegnkontoret eller kirkekontoret i afdødes bopælssogn. Dette gælder uanset trosretning. Kontaktoplysninger for sogn og kirkekontor findes på www.sogn.dk. Har afdøde ikke bopæl i Danmark, skal anmeldelsen ske til det sogn, hvor dødsfaldet har fundet sted.

Formelt anmeldes afskeden ved at udfylde blanketten 'anmodning om begravelse eller ligbrænding'. Det sker elektronisk via www.borger.dk. Er du fritaget for digital post og ikke har MitID, kan bedemanden eller kirkekontoret udlevere samt hjælpe med at udfylde en trykt blanket.

For at kunne lave anmodningen, er det vigtigt, at man forinden har taget stilling til en lang række forhold, herunder:

- ♦ om den afdøde skal begraves (jordfæstes) eller kremes (brændes),
- ♦ om der skal udføres en kirkelig eller borgerlig handling,
- ♦ hvilken tid og hvilket sted handlingen skal finde sted,
- ♦ om det sidste hvilested skal være, f.eks. askespredning, en skovbegravelsesplads eller kirkegården, på et gravsted eller fællesgravnen m.v.

Den person, der anmelder dødsfaldet, er også den, der juridisk set hæfter for begravelsesudgifter til det offentlige, og vedkommende skal også sikre, at anmodningen ikke er i strid med afdødes kendte ønsker. Det er som

oftest bedemanden, der sørger for at indsende anmodningen på vegne af nærmeste pårørende.

Begravelsesmyndigheden udsteder derefter en såkaldt 'godkendelsesattest' (også kaldet 'påtegnet dødsanmeldelse'), når de har godkendt anmeldelsen. Skifteretten, folkeregisteret og socialforvaltningen får automatisk besked om dødsfaldet.

Vedkommende, der står som kontaktperson i anmodningen, bliver registreret som skifterettens kontaktperson (det behøver ikke at være familie til afdøde, men kontaktpersonen hæfter for begravelsesudgifter hos det offentlige). Vær derfor også opmærksom på meddelelser, der kommer til kontaktpersonens e-Boks i dagene og ugerne efter dødsfaldet.

Afdøde skal som hovedregel være jordfæstet/kremeret senest otte dage efter dødsfaldet. I nogle tilfælde kan man få fristen forlænget. Det afhænger af flere forhold, bl.a. årsagen til forlængelsen samt opbevaringen af afdøde. Bedemanden kan hjælpe med at fastslå, om forudsætningerne er til stede og hjælpe med at ansøge.

Det er vigtigt at finde alle tilgængelige dokumenter frem om den afdødes eventuelle ønsker for afskeden. Det kunne være et testamente eller andre relevante dokumenter, som f.eks. begravelsesopsparring (se side 35). Tjek eventuelt hos familieadvokaten, banken eller den lokale bedemand, og husk at alt ovenstående kan opbevares på den digitale *Min sidste vilje* (læs mere på side 6).

TRANSPORT AF AFDØDE TIL ELLER FRA DANMARK

Når en person dør i udlandet, gælder særlige regler for afdødes sidste rejse til Danmark. Mange af de samme regler gælder for en udlænding i Danmark, der skal transporteres ud af landet.

Hvis afdøde ikke skal kremeres inden hjemtransport, er der en række dokumenter, der skal udfærdiges inden afdøde kan transporteres:

- Dødsattest med lægelige oplysninger, herunder om afdøde led af smittefarlig sygdom,
- dødsanmeldelse hos rette begravelsesmyndighed,

- ♦ anmodning fra bedemanden om transport af lig til udlandet. Heri beskrives kistens beskaffenhed,
- ♦ loddeattest for zinkkister (dog ikke nødvendig for Finland, Island, Norge og Sverige). Afdøde lægges i en zinkkiste, som loddes sammen, så den er helt tæt, og anbringes derefter i en trækiste,
- ♦ balsameringsattest – hvis afdøde skal transporteres med fly og flyselskabet kræver det, skal afdøde balsameres (behandling med stoffet formalin). Balsameringen bliver oftest foretaget på et hospital i det land, hvor afdøde opholdt sig. Hør med bedemanden eller hospitalet.
- ♦ Ligpas (kræves ikke ved transport af aske). Skal et lig transporteres til et andet land, kræves der et ligpas; dog ikke til Færøerne eller til Bornholm via Sverige. Ligpas udstedes af Tilsyn og Rådgivning hos Styrelsen for Patientsikkerhed. Læs mere på: www.stps.dk – søg på 'udstedelse af ligpas'.
- ♦ Legalisering. Der kan blive behov for at legalisere disse dokumenter. Den del varetager Udenrigsministeriet. Se mere på: www.um.dk/rejse-og-ophold/legalisering.

Rejseforsikring

Man skal være opmærksom på, at det gule sundhedskort og det blå EU-sygesikringskort **ikke** dækker hjemtransport ved dødsfald eller sygdom under ophold i udlandet, uanset om man er på ferie eller forretningsrejse. Man skal tegne en rejseforsikring, der ikke kun dækker hjemtransport ved sygdom, men også ved død.

Man kan få besvaret sine spørgsmål om hjemtransport og sygesikring hos www.borger.dk. Søg på 'udbetaling Danmark – International sygesikring'.

Spørgsmål om rejseforsikringer kan man stille til Forsikringsoplysningen. Kontaktoplysninger står i afsnittet 'Nyttige kontakter' på side 49.

Når udlændinge dør i Danmark

Der gælder de samme regler for transport af afdøde, hvis en udlænding dør i Danmark, men der kan være forskellige regler i modtagerlandene.

Ethvert medlem af Brancheforeningen Danske Bedemænd kan hjælpe med det praktiske omkring transport og regler for de enkelte lande.

Hjemtransport af afdøde patienter

Hjemtransport af afdøde kan ske for regionens regning ud fra reglerne:

- Når en patient dør under eller efter overflytning mellem sygehusene – dog kun hvis overflytningen var på grund af pladsmæssige eller sundhedsfaglige hensyn.
- Overflytning skal være sket til et sygehus, som ligger længere væk fra patientens bopæl end det sygehus, patienten blev overflyttet fra.
- Hjemtransporten foretages mellem det sygehus, hvor patienten døde, til et passende bestemmelsessted efter de pårørendes ønske.

Anmodning om hjemtransport skal fremsættes for regionen inden den afdøde transporteres hjem.

Læs mere på sundhed.dk: www.kortlink.dk/2hcqn.

NÅR ET BARN DØR

Afhængig af hvornår et barn dør, er der forskellige regler for, hvad forældrene har af muligheder og pligter i forhold til begravelse.

Dødfødt inden 22. svangerskabsuge

Er barnet dødfødt inden udgangen af 22. svangerskabsuge, kan forældrene bestemme, om de ønsker en begravelse/bisættelse.

Juridisk set anses hændelsen som en abort, og der kræves derfor ingen dødsattest eller anmeldelse om begravelse eller ligbrænding. Barnet kan indskrives i kirkebogen i forbindelse med en kirkelig handling, som for eksempel begravelse eller velsignelse. Barnet kan dog ikke døbes eller navngives.

For at en begravelse eller en urnenedsættelse kan ske på kirkegården eller tilsvarende sted, kræves en særlig attest fra jordmoderen, denne kaldes også en nedgravningsattest. Nedgravningsattesten afleveres til bedemanden eller på kirkegårdskontoret. Nogle sygehuse tilbyder en nedgravning på kirkegård af børn født mellem uge 12 og uge 22. Spørg personalet på sygehuset, hvad der er praksis.

Barnet opbevares på sygehuset (i op til tre måneder), indtil det hentes af personale, bliver lagt i trækiste, kremeret og derefter nedsat i en børne-

fællesgrav på nærliggende kirkegård. Man kan få oplyst på hvilket område af kirkegården, begravelsen har fundet sted.

Død efter 22. svangerskabsuge

For et barn, der dør kort tid efter fødslen eller er dødfødt efter 22. svangerskabsuge, har forældrene pligt til at sørge for en begravelse eller bisættelse, og det skal anmeldes til kirkekontoret. Se hvordan på side 15.

Ved anmeldelsen om et dødfødt barn skal der registreres oplysninger om forældrene og hvordan begravelse/bisættelse skal foregå. En bedemand kan hjælpe med dette.

Et dødfødt barn tildeles et administrativt cpr-nummer for at blive optaget i kirkebogen. Dødfødte børn kan ikke døbes eller navngives, men hvis der er foretaget en kirkelig begravelse, tilføjes oplysningerne om dette i kirkebogen.

Man indsender blanketten 'anmodning om begravelse af dødfødt barn' til det sogn, hvor moderen bor, uanset om forældrene er medlemmer af folkekirken eller ej. Er forældrene ikke gift med hinanden, kan man også registrere faderskabet til barnet, ligesom det også er muligt at få registreret et kaldenavn til barnet. Blanketter for disse forhold findes på www.borger.dk. Søg på 'begravelse'.

Et levendefødt barn, der dør kort tid efter fødslen, skal have haft livstegn ved fødslen, såsom vejrtrækning, hjerteslag, tydelige bevægelser m.v. Alle levendefødte børn kan navngives og får en navneattest og et cpr. nummer, også selvom man ikke nåede at døbe barnet, mens det var i live.

Søskende og sorg

Det er meget forskelligt, om forældrene ønsker en lille privat ceremoni kun med de allernærmeste eller om de vil markere afskeden sammen med venner og familiemedlemmer.

For ældre søskende kan deltagelse i afskeden være med til at gøre det mere virkeligt, når de ser den lille kiste. Det kan senere hen være en hjælp for barnet til at forholde sig til den sorg, som forældrene gennemgår. Det

kan også hjælpe børnene til at sætte ord på deres følelser og bearbejde deres egen sorg på deres måde. Man kan eventuelt aftale med en bedsteforælder eller anden person med en tæt relation til barnet at deltage og tage hånd om barnet, så forældrene kan være mere til stede mentalt ved ceremonien. Læs mere om sorg på side 46.

Økonomisk og psykologisk støtte

Forældrene har mulighed for at få økonomisk støtte til begravelsen. Det kaldes begravelseshjælp og er et fast beløb for afdøde under 18 år. Beløbet er i 2023 på 10.100 kr.

Udvidet sorgorlov

Forældre har mulighed for at holde sorgorlov med dagpenge i op til 26 uger, hvis man mister sit barn (i alderen fra 22. graviditetsuge til barnets fyldte 18. år). Man skal opfylde de almindelige betingelser for at få dagpenge efter barselsloven, bl.a. krav om at have en vis tilknytning til arbejdsmarkedet.

Ordningen administreres af Udbetaling Danmark. Læs mere på www.borger.dk/sorgorlov.

Forældre og søskende har også mulighed for at få psykologstøtte. Se under 'Tilskud til psykologhjælp' på side 48.

Flere organisationer kan give råd og vejledning til hvordan man tackler den sorg, det giver at miste et barn – både efter de første dage og over tid. Se mere under 'Nyttige kontakter' på side 49.

Der er flere begravelsesformer. Er afdøde ikke medlem af et trossamfund, vil en præst **som udgangspunkt** ikke kunne medvirke ved begravelsen.

Der er intet lovkrav til, hvordan en ikke-religiøs ceremoni skal foregå, blot skal almindelig sømmelighed overholdes. Ceremonien kan foregå i eget hjem eller fra sygehuskapel eller krematoriekapel, og i nogle sogne kan man også benytte kirkens kapel. Man kan efter aftale benytte en præst eller eventuelt en ceremonimester, og bedemanden kan også fungere som ceremonimester.

IKKE-RELIGIØSE BEGRAVELSER

Hvis man ikke ønsker, at afdøde skal begravnes eller nedsættes på en kirkegård, er der alternative muligheder. For alle alternativer gælder, at afdøde skal kremes.

- ♦ **Afdødes aske kan spredes over havet**

Der skal ligge et skriftligt ønske fra afdøde om, at askespredning ønskes. Ligger der ikke et skriftligt ønske, er det begravelsesmyndigheden, der tager stilling til, om der alligevel kan gives tilladelse til askespredning.

- ♦ **Afdødes aske kan deles**

Man skal søge hos stiftet (biskoppen) om tilladelse til at dele asken.

Man må kun dele asken i to dele. Den ene del kan eksempelvis spredes

over havet og den anden del sættes ned på en kirkegård. Askedeling skal være afdødes ønske og det anbefales derfor at skrive det i *Min sidste vilje* eller på anden vis skriftligt. Bedemanden hjælper gerne med alle typer af ansøgninger for askedeling.

- ♦ **Afdøde kan komme i privat jord**

Grunden skal være mindst 5.000 kvadratmeter, og begravelsesstedet må ikke ligne et gravsted. Der skal tinglyses en servitut på grunden. Det kan bedemanden hjælpe med.

- ♦ **Skovbegravelse**

Inden for de seneste år er der kommet mulighed for at få nedsat en urne i kommunale og private skovbegravelsespladser (ikke indviet jord) og skovkirkegårde (indviet jord).

Den lokale bedemand kan også oplyse om, hvor der findes en skovkirkegård eller skovbegravelsesplads og om eventuelle aktuelle planer for anlæggelse af en i nærheden. Se mere under 'Nyttige kontakter' på side 49.

I RELIGIØSE RAMMER

Er man medlem af et trossamfund, skal man begravnes med de ritualer, troen fordrer.

Hovedparten af danskerne er medlemmer af folkekirken. De har derved tilkendegivet ønske om, at en kirkelig handling skal markere afslutningen på deres liv. En kirkelig handling kan foregå både i kirken, i et kapel og er kendetegnet ved, at der medvirker en præst.

Samtalen med præsten

De efterladte mødes ofte med præsten ved samtalen inden begravelsen. Samtalen tjener det formål, at tilrettelæggelsen af begravelsen eller bisættelsen kan blive så god som mulig. Det aftales bl.a. hvilke salmer der skal synges, og de pårørende fortæller eventuelt, hvilke overvejelser den afdøde og/eller de pårørende har gjort sig i forbindelse med den kirkelige handling.

I Danmark er der tradition for, at det er præsten, der taler over afdøde og ved samtalen med de pårørende får præsten mulighed for at danne sig et billede af afdøde og afdødes liv. Samtalen giver med andre ord præsten

en indfaldsvinkel til at vælge tema og 'tone' for den kirkelige handling. Det er også muligt for en pårørende at holde tale om den afdøde ved den kirkelige handling, hvis det aftales med præsten.

Højtideligheden

Ved noget så skelsættende som døden har vi ofte brug for særlige ritualer. Begravelsesritualet kan skabe et 'rum', hvor vi er sammen i et forløb, der både består i erkendelsen af døden som en realitet og vores fremtidige liv uden den afdøde.

Der er få krav til højtideligheden, og ritualer er at præsten, efter at have nævnt afdødes navn, skal kaste jord på kisten tre gange med ordene: *"Af jord er du kommet. Til jord skal du blive. Af jorden skal du igen opstå."* Derefter bedes fadervor og velsignelsen lyses.

Ved en jordfæstelse foregår jordpåkastelsen ved graven og ved en bisættelse foregår den i kirken eller i kapellet.

Dertil er der tradition for, at der er en tekstlæsning fra Bibelen, og at præsten holder en tale eller prædiken. Talen indeholder normalt både en forkyndende del og en personlig del om afdøde. Der bliver endvidere sunget tre til fire salmer. For mange er det vigtigt, at højtideligheden foregår i afdødes ånd, så man er omhyggelig med at vælge salmer, som afdøde holdt af eller som minder om ham eller hende.

Organisterne i de danske kirker er kun forpligtet til at spille salmer fra salmebogen, men i mange tilfælde vil organisten dog acceptere at spille andre sange, hvis det drejer sig om en melodi, som med rimeligt resultat kan spilles på et kirkeorgel og hvis præsten accepterer ønsket. Man må altså forhøre sig i det konkrete tilfælde. I nogle tilfælde kan man også aftale med præsten selv at medbringe musik og anlæg til at afspille det på.

Præsten som sjælesørger

Præsterne påtager sig også rollen som sjælesørger, når de aflægger præsteløftet, og det er et løfte og en rolle, som de fleste præster tager meget alvorligt. Det betyder i praksis, at den efterladte kan mødes med præsten

efter begravelsen og præsten kan stille sig til rådighed for en eller flere samtaler, hvis den efterladte skulle ønske det – uanset om den efterladtes medlemskab af folkekirken. Man kan også altid selv kontakte præsten og bede om en samtale – også selvom der skulle være gået år efter dødsfaldet. Præsten har tavshedspligt.

KIRKEGÅRDENE

De danske kirkegårde ejes af folkekirken, og det er menighedsrådene der fastsætter reglerne i form af kirkegårdsvedtægterne. I nogle byer er det kommunen, der administrerer kirkegårdene.

Nogle sogne og provstier har i de senere år valgt at gøre visse ydelser gratis for sognebørnene i det pågældende sogn, bl.a. gravning og tildækning af grave. Du kan altid finde gældende priser på kirkegårdenes hjemmesider.

GRAVSTEDER

Kirkegårdene har forskellige typer gravsteder til både kister og urner. Hvordan de er anlagt og hvad de koster hver især, varierer meget.

De fleste kirkegårde har etableret anonyme fællesgrave, hvor afdødes urne kan blive sat ned – også kaldet 'de ukendtes grav'. På nogle kirkegårde kan de pårørende få oplyst, hvor urnen sættes ned. Men i de fleste tilfælde lægger de pårørende blomster ved monumentet ved fællesgraven.

Det er også blevet mere almindeligt at bruge mindesten som en slags kompromis mellem de ukendtes grav og et egentligt gravsted. En mindesten er en plade, som lægges vandret i jorden, oven på kisten eller urnen. Mindestenen kan give de samme oplysninger om afdøde, som en gravsten gør.

Mange kirkegårde har også andre former for fællesgrave. Traditionelle gravsteder giver mulighed for individuel tilplantning og gravsten. Man kan vælge selv at vedligeholde gravstedet, eller man kan vælge at lade kirkegården gøre det. Dette kan aftales enten som årsregning/halvårsregning eller man kan lave en aftale for hele fredningsperioden gennem stiftet (kaldet 'legatgravsted').

Et gravsted er kun fredet i et begrænset antal år. Hvor lang tid der går, før en ny kiste eller urne igen kan blive nedsænket samme sted, er forskelligt. En urne er fredet i mindst 10 år og en kiste i mindst 20 år. Det kan variere ud fra kirkegårdens jordforhold. Fredningstid er defineret i kirkegårdens vedtægter, der altid er at finde på deres hjemmeside.

Kirkegårdens kontor skriver til indehaveren af gravstedet, før graven bliver nedlagt, så man kan nå at forlænge fredningstiden.

MINDESAMMENKOMST

Det er en skik at samles efter afskeden og afholde en højtidelighed – det kaldes også ‘gravøl’, ‘begravelseskaffe’ eller ‘mindesammenkomst’.

Måske har afdøde selv valgt hvad der skal ske til mindehøjtideligheden, eller de efterladte har visse ønsker til den fælles samling efter afskeden. De fleste serveringssteder kan afholde mindehøjtidelighed, og man kan bede bedemanden tage sig af dette også.

Når et menneske dør, ophører dets forpligtelser over for offentligheden. Derfor bør man som pårørende gennemgå afdødes forpligtelser, uanset om de skal overtages af en efterlevende ægtefælle eller ej. Der er dog nogle begrænsninger for, hvilke aftaler man må opsige på afdødes vegne. Det kan man få hjælp til at finde ud af hos skifteretten.

Man skal særligt være opmærksom på afdødes forskudsregistrering, pensionsudbetalinger, offentlige tilskud og ydelser, forsikringer, registrering af bil/båd, abonnementer på aviser/blade/telefon, medlemskab af foreninger, lejeaftaler m.v., ejendomsskat, bankkonti, sociale medier m.v.

AFDØDES ØKONOMI

Afdødes konti i pengeinstitutterne bliver spærret, indtil boet er behandlet i skifteretten, eller der er fundet en bobestyrer. Det gælder også de fælleskonti, som afdøde havde sammen med f.eks. en ægtefælle. Banken vil dog oftest udbetale til begravelsen fra afdødes konto, og man får adgang igen til afdødes konti, når der er udstedt en skifteretsattest.

Vær opmærksom på automatiske ind- og udbetalinger (f.eks. Betalings-service), da der godt kan gå flere dage inden banken automatisk orienteres om dødsfaldet.

Det offentlige, banker og forsikringsselskaber får automatisk besked fra CPR-registeret ved dødsfaldet. Vær opmærksom på, om der skal tilbagebetales offentlige ydelser afhængig af dato for dødsfaldet, og om varme- og huslejetilskud bortfalder.

Der er forskel på omkostningerne ved krematorie og kirkegård i forskellige egne af Danmark. Hvis der ikke er penge til begravelsen i afdødes bo, er det den, der har anmodet om begravelsen, som hæfter for betalingen.

Vær opmærksom på

Når folkeregistret automatisk får besked om et dødsfald, spærres den afdødes e-Boks og digitale postkasser. Det gælder også for pårørendes eventuelle læseadgang.

Man kan søge om adgang til afdødes e-Boks, hvis man er udpeget bobestyrer eller når boet er gjort op og man kan fremvise kopi af skifteretsattesten. Adgang søges via e-Boks' hjemmeside og man får adgang via egen e-Boks. Der kan kun gives én adgang til e-Boksen, selvom der måtte være flere efterladte.

Gravsted til ubemidlede

Der findes endvidere en regel om, at der altid skal være adgang for ubemidlede til at få et gravsted udlagt uden vederlag.

EFTERLADTES ØKONOMI

Begravelseshjælp

Ved dødsfald kan pårørende søge om begravelseshjælp fra det offentlige. Det er Udbetaling Danmark, der administrerer ordningen og ansøgningen foregår digitalt. Bedemanden hjælper gerne med det.

Normalt bliver begravelseshjælpen udbetalt senest en måned efter, at Udbetaling Danmark har modtaget ansøgningen. Beløbet bliver beregnet på baggrund af afdødes og den eventuelle ægtefælles formue:

BEGRAVELSESHJÆLP (TAKSTER 2023)		
Voksne		12.100 kr.
Hvis afdøde er født før 1. april 1957, uanset formue, får man mindst		1.050 kr.
Hvis afdøde er under 18 år, uanset formue, får man		10.100 kr.
Ubemidlet		Afhænger af formue. Se nedenfor
	Civilstand	Formuegrænse
		Maksimal grænse
Enlig		20.300 kr.
Med ægtefælle og/eller børn u. 18		40.500 kr.
		52.600 kr.

Man kan få flere oplysninger om betingelser for begravelseshjælp hos Udbetaling Danmark eller hos bedemanden.

Andre former for støtte

Man kan søge kommunen om hjælp til begravelsen. Som hovedregel skal man være efterladt ægtefælle eller have levet sammen i mindst tre år med et lille indkomstgrundlag, som f.eks. pensionister eller studerende.

Hvis man er folkepensionist eller førtidspensionist efter de gamle regler, søges efter pensionsloven §14, stk. 1.

Hjælp i særlige tilfælde - aktivlovens § 81

Når en pårørende ikke har midler til at forestå begravelsen, kan man – hvis en række kriterier er opfyldt – få økonomisk hjælp fra egen kommune. Kriterierne opfyldes hvis:

- ♦ man har viljen, men ikke økonomisk evne, og er på offentlig forsørgelse, altså modtager sygedagpenge, kontanthjælp, fleksydelse eller lignende,
- ♦ der ikke er midler i afdødes bo og ingen andre pårørende vil påtage sig at stå for begravelsen/bisættelsen,
- ♦ man skal være nærtstående til afdøde.

Der skal søges inden udgifterne påtages – altså man skriver til kommunen med en række oplysninger, herunder forventet udgift.

Bedemanden kan hjælpe med at udfærdige ‘ansøgning om enkeltydelser’, jfr. Aktivlovens § 81. Ansøgningen skal indsendes og behandles af den pårørendes bopælskommune.

KOMMUNAL BEGRAVELSE

‘Offentlig begravelse’, ‘kommunal begravelse’ og ‘social begravelse’ er udtryk der dækker over det samme. Det er når afdødes kommune påtager sig pligten med at arrangere og betale for begravelsen/bisættelsen af afdøde, fordi:

- der enten ikke kan findes pårørende, eller at afdøde ikke havde pårørende (pårørende behøver ikke at være familie; det kan også være en nabo eller en god ven, der påtager sig opgaven) eller
 - ingen af afdødes pårørende økonomisk kan tage sig af begravelsen eller bisættelsen eller
 - ingen af afdødes pårørende ønsker at tage sig af begravelsen/bisættelsen.
- Ønsker du at påtage dig begravelsen for et familiemedlem eller en ven, og overvejer du, om du har økonomi hertil, skal du være opmærksom på, at du muligvis kan modtage begravelseshjælp – det afhænger af afdødes og din økonomi. Se side 27 om ‘Begravelseshjælp’ og ‘§ 81’ på foregående side.

Kommunen skal respektere, hvis afdøde skriftligt har ytret ønske om at blive jordbegravet eller kremeret samt om det skal være en kirkelig begravelse eller en borgerlig begravelse. Hvis afdøde var medlem af f.eks. folkekirken anses dette som udgangspunkt for et ønske om en kirkelig begravelse/bisættelse.

Derefter er det kommunen der beslutter, hvordan begravelsen/bisættelsen skal foregå. Det vil sige, at eventuelle pårørende som udgangspunkt ikke har medbestemmelse, såfremt de fravælger at påtage sig begravelsen. Visse kommuner er dog i praksis lydhor for ønsker, hvis ønskerne ikke har økonomisk konsekvens for kommunen.

Generelt vælger kommunerne – såfremt afdøde ikke har ønsket andet – at den afdøde bisættes/kremeres og at urnen nedsættes på en urnefællesgrav på en af kirkegårdene i kommunen.

Ved en kommunal begravelse er det kommunen, som råder over boet og alle dets ejendele. Som pårørende frasiger du dig altså retten til afdødes ejendele og evt. økonomiske midler. Det gælder både for ejendele af økonomisk og affektionsmæssig karakter. Det er ligeledes kommunen, der sørger for at tømme boet og afklare afdødes bo med skifteretten.

Begravelsesopsparing

Man kan spare op til sin begravelse/bisættelse, så de pårørende ikke står med økonomiske udfordringer midt i sorgens stund. Læs mere på side 35.

Efterlevelsespension

Når den ene af to ægtefæller eller samlevende – der begge modtager social pension – dør, fortsætter udbetalingen af pensionisternes sammenlagte pensioner (efterlevelsespension) i en periode svarende til tre måneder fra dagen efter dødsfaldet. Det er Udbetaling Danmark, der administrerer ordningen.

Efterlevelsespensionen udbetales kun, hvis ægtefællerne havde fælles bopæl/folkeregisteradresse på dødstidspunktet. Efterlevelsespension udbetales ikke, hvis den ene ægtefælle er flyttet på plejehjem.

Da afdødes personfradrag ophører pr. dødsdagen, skal man være opmærksom på, at efterlevelsespensionen vil blive mindre, fordi der bliver trukket skat af det fulde beløb.

Efterlevelseshjælp

Efterlevelseshjælpen er en håndsrækning til efterladte ægtefælle og samlevende, der har en lille indtægt og formue. Efterlevelseshjælpen afhænger af både indkomst og formue.

For at komme i betragtning er det en betingelse, at man har delt samme bopæl i de sidste tre år før dødsfaldet, og at ens indtægter og formue ikke overstiger nogle nærmere fastsatte grænser. Hjælpen er en skattepligtig engangsudbetaling. Læs mere på borger.dk – søg på 'Efterlevelseshjælp'. Man kan søge om efterlevelseshjælp gennem Udbetaling Danmark, der skal have modtaget ansøgningen digitalt senest seks måneder efter dødsfaldet. Der kan ikke ydes efterlevelseshjælp til efterlevende ægtefæller eller samlevende, der modtager efterlevelsespension.

Lån i egen bolig til efterlevelseshjælp

Hvis den efterladte er fyldt 65 år eller får efterløn, pension eller del-pension og har en større formue i egen bolig, kan efterlevelseshjælp udbetales i form af et lån uanset formuen i egen bolig. Det er Udbetaling Danmark, der administrerer ordningen.

Lånet skal først betales tilbage, når boligen bliver solgt eller den efterladte dør. Til den tid skal man også betale renter. Modtager man efterlevelsespension, kan der ikke ydes efterlevelseshjælp i form af lån i egen bolig.

SKATTEFORHOLD

Når en ægtefælle dør, medfører det som regel ændringer i den efterlades skatteforhold. Det betyder, at man skal få lavet sin forskudsregistrering om, når boet er opgjort i skifteretten. Få rådgivning af Skat – find kontaktoplysninger under 'Nyttige kontakter' på side 49.

ARBEJDSMARKEDETS TILLÆGSPENSION (ATP)

ATP er en obligatorisk, lovpligtig pensionsordning for lønmodtagere fra alderen 16 år, der har lønnet arbejde mindst 9 timer ved samme arbejdsgiver. Ordningen bliver finansieret af bidrag fra arbejdsgivere og lønmodtagere. ATP udbetaler engangsbeløb til ægtefællen efter fire forskellige regler, afhængig af hvilken gruppe, du tilhører:

- Hvis afdøde har indbetalt efter 1. januar 2002 eller
- Hvis afdøde er født før 1. juli 1925 eller
- Hvis afdøde er født mellem 1. juli 1925 og 30. juni 1941 eller
- Hvis afdøde er født efter den 30. juni 1925.

Rettigheder efter gamle ordninger gælder stadig. Har den efterlevende ret til et engangsbeløb både efter den nye og den gamle ordning, udbetales kun det største af beløbene.

Efterlevende ægtefæller, der allerede modtager løbende ægtefællepension efter de tidligere regler, fortsætter blot med at modtage deres ægtefællepension livsvarigt.

Engangsbeløb

Når et ATP-medlem dør, har en ægtefælle/samlever og børn under 21 år ret til et engangsbeløb fra ATP. Det er en betingelse for udbetalingen, at disse tre kriterier er overholdt:

- afdøde har været medlem af ordningen i mindst to år, og
- afdøde har betalt bidrag, som svarer til to års fuldtidsbeskæftigelse, og
- samlevende skal have haft fælles folkeregisteradresse i to år forud for dødsfaldet.

Hvis afdøde havde betalt bidrag til ATP efter 2002

Som hovedregel vil alle berettigede efterladte få et engangsbeløb på 75.000 kr. Ved udbetaling bliver der trukket 40 % af beløbet i afgift til staten. Engangsbeløbet falder med 15.000 kr. hvert år, fra året efter afdødes folkepensionsalder. Beløbet bortfalder helt fem år efter afdødes folkepensionsalder.

Hvis afdøde havde betalt bidrag til ATP før 2002

Efterladte ægtefælle har ret til det engangsbeløb, hvis størrelse afhænger af, hvor meget afdøde har indbetalt til ATP samt alder.

Udbetaling

ATP udbetaler automatisk engangsbeløb til de berettigede efterladte, medmindre de bor i udlandet. Udbetaling sker normalt inden for tre uger efter dødsfaldet, da ATP får direkte besked fra Folkeregistret. Løbende pensionsudbetalinger er almindelig skattepligtig indkomst, mens der betales 40 % i afgift til staten for alle engangsbeløb. Du kan læse mere om ordningerne på www.borger.dk. Søg på 'Udbetaling ved død til ægtefælle'.

Børnesum

Børnesum udbetales til børn under henholdsvis 18 og 21 år afhængig af hvornår afdøde indbetalte til ATP. Udbetaling er afhængig af nærmere fastsatte regler. Reglerne er nærmere beskrevet på www.borger.dk. Søg på 'Udbetaling af ATP Livslang Pension ved død'.

Få mere at vide hos ATP-Huset. Se kontaktoplysninger ved 'Nyttige kontakter' på side 49.

Indefrosne dyrtidsportioner

I perioden 1. september 1977 til 31. august 1979 tilbageholdt staten de såkaldte indefrosne dyrtidsportioner. Disse penge blev indbetalt til ATP-fonden, og administreres nu af Lønmodtagernes Dyrtidsfond (LD). For at få udbetalt et beløb fra LD skal lønmodtageren have været beskæftiget helt eller delvist i den nævnte periode. Har afdøde ikke tidligere valgt at få dyrtidsportionerne udbetalt, vil Lønmodtagernes Dyrtidsfond i forbindelse med et dødsfald automatisk

få besked fra folkeregistret. Derefter henvender fonden sig til den skifteret, der behandler boet, og spørger, hvem der skal have pengene udbetalt. Udbetaling sker automatisk.

Indefrosne feriepenge

Lønmodtagernes Feriemidler er en fond, der forvalter de feriepenge, der blev optjent 1. september 2019 til 31. august 2020 i forbindelse med overgangen til den nye ferielov.

Fonden udbetaler automatisk opsparingen til dødsboet på samme vis som indefrosne dyrtidsportioner (se ovenfor).

Bemærk: Feriemidler kan allerede være udbetalt delvist eller helt i forbindelse med coronapandemien i 2020-2021.

FORSIKRINGER

Man skal være opmærksom på, at udbetalingen fra en forsikring indgår i afdødes bo, hvis afdøde ikke har skrevet, hvem der skal modtage forsikringssummen. Hvis der derimod er indsat en begunstiget i forsikringen, får den begunstigede forsikringssummen direkte, og pengene tæller ikke med i afdødes bo.

Gruppelivsforsikring

Mange fagforeninger og arbejdspladser har også en gruppelivsforsikring, som medlemmerne betaler til. Forsikringssummen afhænger af alder.

Gruppelivsforsikringer, der er tegnet i et pengeinstitut som del af en kapitalpension, har fradragsberettigede præmier. Derfor skal der betales 40 % i skat af forsikringssummen, når den bliver udbetalt.

Ved øvrige gruppelivsforsikringer kan man ikke trække præmierne fra i skat, men her er hele forsikringsudbetalingen skattefri.

Arbejdsskadeforsikring

Sker dødsfaldet som følge af en arbejdsskade, får de efterladte ud over erstatningssummen også et overgangsbetrag. Det skal dække de umiddelbare udgifter i forbindelse med dødsfaldet.

Lovpligtig ansvarsforsikring

Ved dødsfald som følge af trafikulykke, uanset hvem der bærer ansvaret, kan der i en del tilfælde udbetales erstatning både til de efterlevende og til dækning af begravelsesudgifter.

Efterindtægt

Hvis afdøde var funktionæransat eller tjenestemand, får efterladte hvad der nogenlunde svarer til tre måneders løn. Det præcise beløb kan man få oplyst hos arbejdsgiveren.

Sygeforsikringen Danmark

Begraveshjælp udbetales ved dødsfald, når medlemmet blev optaget i Gruppe 1 eller Gruppe 2 senest 31. december 2022 og herefter har været uafbrudt medlem af Gruppe 1 eller Gruppe 2.

Andre forsikringer

Når dødsfaldet er sket som følge af en ulykke, har tre forsikringstyper særlig interesse:

- ♦ Ulykkesforsikring.
- ♦ Ansvarsforsikring.
- ♦ Arbejdsskadeforsikring (hvis personen døde i arbejdsøjemed).

For den sidste gælder, at der bliver udbetalt et såkaldt overgangsbeløb. Overgangsbeløbet har ikke noget at gøre med en senere sum til erstatning for tab af forsørger.

ELYSIUM BEGRAVELSESOPSPARING

Elysium Begravelsesopsparing er en opsparingsforening for alle der gerne vil sikre, at der er økonomiske midler til rådighed til egen begravelse/bisættelse. Ved at indsætte penge på en konto i Elysium kan man sikre sig, at der er penge til at dække udgifterne for den begravelse, man ønsker.

Opsparingen i Elysium Begravelsesopsparing sker på en spærret konto. Derfor regnes begravelsesopsparingen ikke som formue, og holdes derfor uden for personlige tillæg og ydelser såsom boligsikring og hjemmehjælp.

Opsparingskontoen er desuden fritaget for beskatning.

Indbetaling på kontoen kan foretages når som helst, i valgfrie rater eller som engangsindskud. Der må højst opspares 35.000 kr. på kontoen.

Oprettelse af opsparing kan ske nemt og bekvemt på hjemmesiden eller hos Danske Bedemænds medlemmer. Du kan også få tilsendt en indmeldelseblanket eller stille spørgsmål til ordningen hos sekretariatet på telefon 4593 1411, e-mail: kontakt@bedemand.dk.

Se mere på www.elysium.dk eller scan QR-koden:

Elysium
BEGRAVELSESOPSPARING

Elysium Begravelsesopsparing administreres af Brancheforeningen Danske Bedemænd.

Spørgsmålet om hvem, der skal arve, bestemmes af to forhold; **arveloven** samt et eventuelt **testamente**.

Hvis man ikke skriver testamente, tilfalder arven en gruppe af arvinger i den rækkefølge, som arveloven beskriver. Tvangsarvinger er ægtefælle samt livsarvinger (børn, børnebørn, oldebørn). Fætre og kusiner er ikke naturligt arveberettigede.

Hvis den afdøde efterlader sig både ægtefælle og børn, vil afdødes andel af formuen blive delt med halvdelen til ægtefællen og halvdelen til børnene.

TESTAMENTE

Ved at oprette et testamente får man større mulighed for at ændre på fordelingen af arven. Man kan ved testamente selv disponere over 75 % af formuen, mens 25 % af formuen er tvangsarv. Ved testamente kan man begrænse tvangsarven til hvert af sine børn. I 2023 er beløbsgrænsen 1.410.000 kr.

Et testamente er især nødvendigt, hvis man:

- ♦ Lever sammen uden at være gift.
- ♦ Har børn fra tidligere forhold.

- Vil testamentere beløb eller ting til bestemte foreninger eller personer.
- Ønsker at give arv til en, der er gift, uden at dennes ægtefælle får andel (særarv).
- Vil give arv til fætre, kusiner eller svigerbørn.
- Er enebarn, barnløs og ugift.
- Ikke har nogle arvinger og vil undgå, at arven tilfalder staten.

Enhver, der er gift eller fyldt 18 år og ved sin fornufts fulde brug, kan oprette et testamente. Det kan ske på følgende fire måder:

Notartestamente uden eller med advokat

Man kan godt selv skrive testamente **uden hjælp fra en advokat**. Men der er en risiko for, at man bestemmer noget i testamentet på en måde, der er i strid med arveloven.

Benytter man en advokat, vil denne sørge for, at testamentet er i overensstemmelse med arveloven. Det er forskelligt, hvor meget advokaten skal have for sit arbejde. Men man kan begrænse udgiften ved at forberede sig grundigt hjemmefra. Man kan for eksempel samle oplysninger om:

- hvor stor ens formue og gæld er,
- navn og adresser på personer, foreninger eller institutioner, man gerne vil give arv, og hvor meget og hvad de hver især skal arve.

Når man har skrevet testamentet, skal man underskrive det hos notaren på det lokale dommerkontor. Derefter bliver en udskrift af testamentet opbevaret på notarialkontoret. Skifteretten rekvirerer udskriften af testamentet, når de får besked om dødsfald.

Gebyret for at oprette et notartestamente er 300 kr. Derudover kommer eventuelle udgifter til advokaten.

Vidnetestamente

Man kan også lave et testamente og lade to vidner, vedkende og underskrive at ens identitet er rigtig, og at man er ved sin fornufts fulde brug. Det må ikke være personer, der er nævnt i testamentet eller som på nogen anden måde har interesser i det, og vidnerne skal være fyldt 18 år. De efterladte skal selv sørge for, at et vidnetestamente kommer frem i ved

dødsfald, eventuelt ved at gå til notar (se ovenfor). Dette kan med fordel gøres bekendt og tilgængeligt på den digitale *Min sidste vilje*. Læs mere på side 6.

Nødtestamente

Er man på grund af akut sygdom eller andet nødstilfælde forhindret i at oprette et vidne- eller notartestamente, kan man oprette et nødtestamente. Der er ingen formkrav, og enhver tilkendegivelse fra afdøde, såsom en sms, en besked på en telefonsvarer eller en e-mail kan være omfattet. Et nødtestamente er kun gyldigt i tre måneder efter at nødsituationen er ophevet.

Tilbagekaldelse

Man kan ændre eller kalde et testamente tilbage, når man ønsker det, dog ikke hvis testamentet er gjort uigenkaldeligt – hvilket betyder, at det ikke kan tilbagekaldes. Det vil typisk være relevant i et gensidigt testamente, hvor den ene af parterne har særbørn.

SKIFTERETTENS OPGAVER VED DØDSFALD – BOBEHANDLING

Når en person dør, efterlader han eller hun et 'bo', som er den afdøde persons formue, gæld og ejendom samt ejendele, f.eks. smykker, møbler m.v.

At 'skifte' betyder at fordele. Man danner sig et overblik over afdødes bo og fordele det, så det enten er i afdødes ægtefælles fortsatte eje, eller bliver fordelt mellem afdødes arvinger.

Det er skifteretten i den retskreds, hvor den afdøde boede, der skal gøre dødsboet op og fordele det korrekt. Flere forhold afgør, under hvilken form et dødsbo enten kan eller skal skiftes.

Skifteretten vælger, hvordan et bo kan eller skal skiftes ud fra reglerne i dødsboskifteloven.

Skifteretten indkalder den, der står som kontaktperson på 'anmodningen om begravelse eller ligbrænding', til et såkaldt åbningsmøde, oftest pr. telefon. Der kan gå imellem to og fire uger efter dødsfaldet, inden mødet finder sted. I den tid må arvingerne hverken fordele afdødes indbo eller gøre brug af formuemidler, f.eks. betale regninger. Boet skal så at sige op-

bevares på en betryggende måde, indtil skifteretten har valgt skifteform, har gjort boet op og udfærdiget en såkaldt 'skifteretsattest'.

Med skifteretsattesten kan arvingerne i fællesskab råde over afdødes formue, afslutte konti i banker, opsigte lejemål og få tinglyst fast ejendom. Ejede afdøde en bil, indgår den også i boet. Efterladte skal derfor så vidt muligt kun benytte bilen til hvad der er i 'boets interesse', og ellers lave aftale med skifteretten og forsikringsselskabet. Tjek, om forsikringen ophører ved dødsfald. Når boet er afsluttet ved en skifteretsattest, råder arvingerne over bilen og skal huske at omregistrere eller afmelde bilen.

Hvordan kan boet deles?

På åbningsmødet med skifteretten finder man sammen med medarbejderen fra skifteretten frem til, hvordan afdødes bo skal skiftes. Det er en god idé, hvis man inden åbningsmødet finder så mange papirer frem som muligt, der fortæller om boets størrelse og afdødes familieforhold, såsom:

- arvinger (navne, adresser, personnumre),
- bankoplysninger på afdøde og ægtefællen, hvis afdøde var gift,
- værdi af køretøjer og ejendom (også andelsbolig, kolonihave osv.),
- testamente og ægtepagt, skilsmissepapirer og evt. adoptionsbevillinger,
- evt. udbetalinger fra forsikringsselskaber,
- evt. indskud, der kommer retur fra lejebolig,
- begravelsesudgifter,
- værdi- og gældspapirer.

Ved boets behandling skal der betales en retsafgift til skifteretten.

- Ved boer, der udleveres til privat skifte (også forenklet) eller som behandles ved bobestyrer, betales 1.500 kr.
- Ved privat skifte eller ved bobestyrer betales yderligere 9.000 kr., hvis arvebeholdningen overstiger 1,5 mio. kr.

Der betales 750 kr. for anmodning om:

- skifte af et bo efter ægtefælleskifte m.v.
- genoptagelse af et bo, f.eks. hvis en eller flere arvinger anmoder om, at en ægtefælle, der hensidder i uskiftet bo, skal skifte.
- dødsfaldskendelse (afdøde er forsvundet).

DE SEKS FORSKELLIGE SKIFTEFORMER

De forskellige bobehandlingsformer kan ses i nedenstående skema, og forklares i korte træk efterfølgende.

Skifteform	1. Boudlæg	2. Ægtefælle-udlæg	3. Uskiftet bo	4. Privat skifte	5. Forenklet privat skifte	6. Bobestyrer
Behandling	Ingen skiftebehandling	Skiftebehandling straks Boet bør som udgangspunkt være solvent.	Skiftebehandling Særbørn skal give tilladelse.	Skiftebehandling, hvis alle parter er enige. Kræver booppgørelse. Boet skal være solvent.	Skiftebehandling, hvor boopgørelse ikke er nødvendig. Boet skal være solvent.	Skiftebehandling ved uenighed, insolvens, hvis ingen af arvingerne er myndige, eller ikke vil.
Formue	Ikke over 49.000	Ægtefællers samlede formue må ikke være over 850.000 kr.			Ikke over 321.700 (enlig) 643.400 (gift)	
Udleveres til	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Nærmeste efterladte ♦ Institution ♦ Den, der har betalt eller erklærer at ville betale begravelsen ♦ En kommune eller statskassen. 	Ægtefælle. Børn arver ikke.	Ægtefælle. Er boet insolvent, se pkt. 2	Arvingerne.	Arvingerne.	Bobestyrer.
Arv og gæld	Hæfter ikke for afdødes gæld, men skal dække udgifterne ved begravelsen og boets behandling.	Ægtefælle hæfter for arv og gæld	Ægtefælle hæfter for arv og gæld. Også kommende pensioner medregnes.	Arvinger hæfter ikke for arv og gæld. De hæfter dog for gæld i boet, hvis de har brugt af aktiverne.	Arvinger hæfter ikke for arv og gæld	
Boafgift til staten (Ægtefæller er fritaget for betaling af boafgift, og det samme gælder almennyttige institutioner)	Ingen. Dog kan forsikringer være boafgiftspligtige	Ingen. Dog kan forsikringer være boafgiftspligtige	Ingen. Dog kan forsikringer være boafgiftspligtige	Nærmeste familie: Boafgift på 15 % af arv, når arven overstiger et bundfradrag på 321.700 kr. Uden for nærmeste familie: En tillægsboafgift på 25 % af arven.	Ingen. Dog kan forsikringer være boafgiftspligtige	Nærmeste familie: Boafgift på 15 % af arv, når arven overstiger et bundfradrag på 321.700 kr. Uden for nærmeste familie: En tillægsboafgift på 25 % af arven.
Proklama	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Retsafgift til skifteret	0,-	750,-	0,-	1.500,- Yderligere 9.000 kr., hvis arvebeholdningen overstiger 1,5 mio. kr.	1.500,-	1.500,- Yderligere 9.000 kr., hvis arvebeholdningen overstiger 1,5 mio. kr.

1. Boudlæg

Boet kan afsluttes uden skiftebehandling, når værdien af boets aktiver – efter fradrag af rimelige udgifter ved begravelsen samt gæld, som er sikret ved pant eller anden tilsvarende måde – ikke overstiger 49.000 kr. (2023). Ved rimelige begravelsesudgifter forstås bl.a. kiste, urne, rustvognskørsel, annoncering, pyntning af kirke og kiste, korsang, bespising af følge samt køb og anlæg af gravsted.

Er der tale om ganske særlige omstændigheder, kan skifteretten beslutte, at boet kan udleveres uden skiftebehandling, selv om værdigrænserne overstiger 49.000 kr., ligesom skifteretten kan vælge en anden skifteform, hvis der er tvivl om, hvorvidt betingelserne er opfyldt.

Boet udleveres – efter skifterettens skøn – til en af følgende:

- ♦ den nærmeste efterladte.
- ♦ en institution, afdøde havde tilknytning til.
- ♦ den, der har betalt eller erklærer at ville betale begravelsen.
- ♦ en kommune eller statskassen.

Den, der får udleveret boet, hæfter ikke for afdødes gæld (heller ikke husleje), men er forpligtet til at dække udgifterne ved begravelsen.

2. Udlæg til efterlevende ægtefælle

Hvis den afdøde efterlader sig en ægtefælle, kan skifteretten vælge straks at udlægge boet til ægtefællen. Det kræver, at værdien af ægtefællernes samlede nettoformue ikke overstiger 850.000 kr. (2023).

Alle beløb, der kommer til udbetaling ved dødsfaldet, herunder alle livsforsikringsbeløb og engangsydelser i pensionsager, skal medregnes. Det er også en forudsætning, at ægtefællen 'vedgår arv og gæld' – det vil sige at vedkommende står inde for alle rettigheder og forpligtelser, den afdøde måtte efterlade sig.

Der er dog den regel, at hvis det forventes, at afdødes bo er insolvent (det vil sige, at boets passiver overstiger aktiverne), kan den efterlevende ægtefælle efter nærmere fastsatte regler ansøge skifteretten om at blive

fritaget for afdødes gældsforpligtelse, og boet vil da blive behandlet ved bobestyrer, se punkt 6.

3. Uskiftet bo

Skifteretten følger her nogle regler, der udgør en mellemting mellem de bobehandlingsformer, der er beskrevet ovenfor og en egentlig skiftebehandling. Hvis der kun er fællesbørn i ægteskabet, har en efterlevende ægtefælle altid ret til at sidde i uskiftet bo. Børn af afdøde, der ikke er fællesbørn (særbørn), og som er myndige, skal derimod give tilladelse, hvis ægtefællen ønsker at sidde i uskiftet bo. Desuden er det nødvendigt, at ægtefællerne har haft fælleseje, og at ægtefælle vedgår arv og gæld.

Der kan være forskellige årsager til, at man kan råde en ægtefælle til ikke at sidde i uskiftet bo, f.eks.:

- ♦ hvis kapitalforsikringer kommer til udbetaling,
- ♦ hvis der er specielle skattemæssige forhold,
- ♦ hvis den efterlevende ægtefælle er så ung, at han/hun kan forventes at ville gifte sig igen inden for en kortere årrække.

Man skal også være opmærksom på, at der i det uskiftede bo indgår alt, hvad den længstlevende ægtefælle erhverver, medmindre det er gjort til særeje. Det vil ofte være sikrest at spørge en advokat til råds. Hvis den afdøde har haft delvis særeje, skal dette skiftebehandles.

Skifteretten kan give tilladelse til uskiftet bo, selv om der er mindreårige børn, hvis deres værge accepterer det. I praksis gives en sådan tilladelse kun, hvis særbørnene bor hos den længstlevende ægtefælle.

Viser det sig, at boet er insolvent, gælder samme betingelser vedr. ansøgning om fritagelse for afdødes gældsforpligtelser som under punkt 2.

4. Privat skifte

Hvis ikke betingelserne for en af de ovenfor nævnte skifteformer er opfyldt, kan arvingerne vælge at få boet udleveret til privat skifte.

For at kunne gennemføre et privat skifte, er betingelserne:

- ♦ at samtlige arvinger er enige om at anmode om privat skifte,
- ♦ at boet forventes at være solvent (aktiver skal kunne dække gæld),
- ♦ at mindst en af arvingerne er myndig og solvent
- ♦ at afdøde ikke ved testamente har udelukket privat skifte,
- ♦ at afgørende forhold i øvrigt ikke taler imod et privat skifte.

I forbindelse med udlevering af boet til privat skifte skal der indleveres åbningsstatus (en opgørelse over den afdødes aktiver og passiver på dagen for dødsfaldet) og evt. boopgørelse inden for nærmere fastsatte regler i skifteloven.

Ved denne skifteform skal arvingerne ikke vedgå arv og gæld. Man bør dog være opmærksom på, at hvis arvingerne helt eller delvist har delt boets aktiver uden at have opfyldt de pligter, der kan kræves dækket i boet, hæfter arvingerne personligt og solidarisk for gælden. Almindeligt indbo og personlige effekter kan dog deles forinden.

5. Forenklet privat skifte

I mindre boer er der mulighed for et forenklet privat skifte, hvilket har den fordel, at der ikke – som tilfældet er ved privat skifte – skal indsendes en egentlig boopgørelse. I forbindelse med boets udlevering skal der blot udarbejdes en opgørelse over boets aktiver og passiver. Der er forskellige betingelser, der skal være opfyldt for at anvende denne skifteform, f.eks. at arvingerne skal være myndige, og boet ikke må udløse boafgift eller tillægsboafgift. Se beløbsgrænser i skemaet på side 40.

6. Behandling ved bobestyrer

Skifteretten kan udlevere et bo til behandling ved bobestyrer. Er arvingerne ikke enige om at skifte privat, eller er ingen af arvingerne myndige, vil denne skifteform blive valgt.

Hvis boet ikke er solvent, skal boet også behandles ved bobestyrer. Skifteretten beslutter, hvilken autoriseret bobestyrer, der skal behandle boet, men er arvingerne enige, kan de som regel få indflydelse herpå.

BOAFGIFTEN

Ved de boer, der er omtalt under 4. *Privat skifte* og 6. *Bobestyrer*, kan der blive tale om betaling af boafgift til staten. Ved de øvrige boer betales ingen boafgift. Dog kan livsforsikringer, ulykkesforsikringer og andre kapitalforsikringer være boafgiftspligtige, uanset på hvilken måde boet behandles.

Boafgiftens størrelse fastsættes efter to skalaer, og er afhængig af arvingernes slægtsforhold til afdøde. Ægtefæller er fritaget for betaling af boafgift, og det samme gælder almennyttige institutioner.

Arvinger i den nærmeste familie:

Boet skal betale en boafgift på 15 % af arv, når arven overstiger et bundfradrag på 321.700 kr. (2023).

Arvinger uden for den nærmeste familie:

Boet skal derudover betale en tillægsboafgift på 25 % af arven.

HÆFTE FOR AFDØDES GÆLD SAMT PROKLAMA

Skiftes boet enten som 1. *Boudlæg*, 4. *Privat skifte* eller 5. *Forenklet privat skifte*, hæfter arvingerne ikke for afdødes gæld.

Ved 2. *Ægtefælleudlæg* samt 3. *Uskiftet bo* hæfter ægtefællen for afdødes gæld.

Skifteretten indrykker et såkaldt 'proklama' i Statstidende og proklama er obligatorisk i følgende boer: 2. *Ægtefælleudlæg*, 3. *Uskiftet bo*, 4. *Privat skifte*, 5. *Forenklet privat skifte* samt behandling ved 6. *Bobestyrer*.

I proklamaet opfordres afdødes almindelige kreditorer senest otte uger efter annoncens offentliggørelse til at anmelde deres krav over for boet. Almindelige kreditorer, der ikke anmelder inden for otte ugers-fristen, mister deres ret til betaling.

Er der i boet midler til betaling af de anmeldte kreditorer, kan et privat eller forenklet skifte uden videre fortsætte. Er der derimod ikke midler nok, skal arvingerne – for at undgå personlig hæftelse – anmode skifteretten om, at boet tages under behandling ved bobestyrer.

For at undgå at arvinger hæfter for gæld, er det vigtigt at de ikke fordeler boets aktiver inden proklamafristen på otte uger er udløbet. Dette gælder ikke personlige effekter og almindelige indbogenstande. Derved undgås, at arvingerne uddeler arv, inden det er afklaret, om der er fuld dækning til afdødes kreditorer.

DIGITAL ARV

Når nogen dør, efterlades i mange tilfælde en del sociale profiler, som ikke bliver lukket ned automatisk. Det er en god idé at forsøge at få afsluttet denne del af afdødes liv også.

Ved hjælp af *Min sidste vilje* på www.minsidstevilje.nu kan viljeskriver indtaste brugernavne og kodeord, således at de efterladte kan få adgang til ens digitale liv, og man kan også her tilkendegive hvad der skal ske med de efterladte sociale profiler.

På Facebook og Instagram har man to muligheder: Afdødes side kan omdannes til en mindeside eller man kan få slettet siden.

Har man udpeget en eftermælekontakt på Facebook-profilen, har vedkommende mulighed for at handle begrænset på dine vegne, og vedkommende kan også lave siden til en mindeside eller slette profilen helt.

På LinkedIn kan pårørende anmode om at få slettet en afdøds konto.

I Googles univers og på **Twitter** kan pårørende få adgang til afdødes konto og den vej få den lukket ved at sende kopi af dødsattest og eget billed-ID.

På iCloud er det mere omstændeligt. Her skal du have apple-ID og kodeord for at kunne slette hvad der måtte ligge i skyen.

Du kan læse mere om den digitale arv og finde links til de respektive siders hjælpesider på bedemand.dk/digital-arv eller finde links under 'Hjemmesider' på side 50.

SORG OG OMSORG

At miste et menneske, man har været knyttet til, vil skabe en reaktion. Sorgen kan have mange facetter og forløber meget individuelt. Der findes ikke en entydig beskrivelse af eller formel for, hvordan et menneske reagerer eller bør reagere i sorgen.

Selvom et dødsfald kan beskrives som forventet eller sker som enden på et langt levet liv, er det sjældent muligt at forberede sig helt på sin egen eller andres reaktion. Sker et dødsfald uventet og pludseligt, kan der opstå en følelse af afmagt og angst i den efterladte. I den situation kan det være svært at handle rationelt eller finde klarhed til at tage beslutninger, og det er derfor nødvendigt med god tid og omsorg fra andre.

For de fleste kommer erkendelsen af det uigenkaldelige tab gradvist, og sorgen kan føles dybere og mere påtrængende, som dagene går. Måske forstår den efterladte tabet på et intellektuelt plan men endnu ikke på det følelsesmæssige. For nogle vil dødsfaldet være så stort et chok, at alt går i stå og en reaktion udebliver.

Sorg er en reaktion

For den sorgramte er det værdifuldt, at de pårørende viser styrke til at være sammen med den sorgramte om det, der er og det, der opstår. Som

sorgramt er det mere givende at blive spurgt og mødt med interesse end at blive tilbudt forudindtagne holdninger eller færdige løsninger.

Som pårørende til en sorgramt kan det også være svært at adskille, hvad der er den sørgendes behov og hvad der er ens eget behov for at trøste, fordi det er en svær situation at være i. Sig gerne højt, hvad du som efterladt føler eller ønsker.

Sorg kan beskrives som den proces, hvor man stille og roligt og i sit eget tempo lærer at leve uden den, man har mistet og det, relationen betød for én. Det betyder, at der er mange nye opgaver, der skal accepteres og forstås. Det er opgaver af både praktisk og mental karakter.

På det praktiske plan skal den sorgramte måske tilegne sig nye vaner, færdigheder og ansvarsområder. På det mentale plan handler det om både at skulle sige farvel, men også at forstå, at det er vigtigt at lade mindet leve videre og få sin plads. På den måde er sorgprocessen fuld af modsætninger og udfordringer. Både den sorgramte og de pårørende må acceptere, at der ikke findes en fast model for sorgens retning og at det kræver mod at leve med netop denne uvished.

Sorgstøtte

I sorgen kan der opstå komplikationer, der kræver ekstra opmærksomhed. Det kan vise sig ved, at den efterladte ikke kan sove eller finde ro, oplever tiltagende angst, har mange skyldtanker eller mister lysten til selv at leve. Opstår disse tegn, er det vigtigt at tilbyde mere støtte og opfordre den efterladte til at søge professionel støtte.

Som pårørende til sorgramte er det vigtigt at have mod til at være med i sorgprocessens mange facetter. Du gør det bedst ved at vælge at have tid til at lytte, spørge og måske være til praktisk hjælp. Du viser omsorg ved at være interesseret og rummelig.

Det er hårdt at sørge og derfor er det lige så naturligt, at den sorgramte indimellem ikke har kræfter til at sørge, men bare vil holde 'fri fra sorgen' en stund. Støt dette, velvidende at det ikke betyder, at sorgen så er væk.

TILSKUD TIL PSYKOLOGHJÆLP

Den offentlige sygesikring giver tilskud til behandling hos psykolog efter en pårørendes dødsfald. Ved pårørende forstås den nærmeste familie, dvs. ægtefælle/samlever, søskende og børn. Stedforældre og halvsøskende vil også normalt være omfattet.

Man kan få tilskud til behandling hos en psykolog, der har overenskomst med sygesikringen. Man kan få støtte til op til 12 konsultationer. Det er den pårørendes egen læge, der henviser til psykolog og søger tilskud i den pårørendes region.

Man kan blive henvist op til seks måneder efter dødsfaldet (i nogle tilfælde op til 1 år). Sygesikringens tilskud svarer til 60 % af psykologens honorar.

Sygeforsikringen Danmark giver også tilskud til behandling hos psykolog, hvis man er medlem af sygeforsikringens gruppe 1, 2 eller 5.

Læs mere på www.sygeforsikring.dk/tilskud.

NYTTIGE KONTAKTER

ATP-Huset

Tlf. 7011 1213

www.atp.dk

Forsikringsoplysningen

Tlf. 4191 9191

www.forsikringogpension.dk

Forældre & Sorg

Tlf. 3961 2451

www.foraeldreogsorg.dk

Kirkeministeriet

Tlf. 3392 3390

www.km.dk

Kræftens Bekæmpelses

Rådgivningscenter

Tlf. 8030 1030

www.cancer.dk

Landsforeningen Mistet barn

Tlf. 6169 7871

www.mistetbarn.dk

Landsforeningen Nefos

– Netværket for selvmordsramte

Tlf. 6312 1226

www.nefos.dk

Landsforeningen Spædbarnsdød

Tlf. 3961 2451

www.spaedbarnsdoed.dk

Landsforeningen for

efterladte efter selvmord

Tlf. 7027 4212

www.efterladte.dk

Lønmodtagernes Dyrtidsfond

Tlf. 3336 8900

www.ld.dk

Skifteretter i Danmark

www.domstol.dk

Skat – Dødsboafdelingen

Tlf. 7222 2822

www.skat.dk

Udbetaling Danmark

Tlf. 7012 8083

www.borger.dk

Ældre Sagen

Tlf. 3396 8686

www.aeldresagen.dk

Telefonrådgivninger

Børnetelefonen

Tlf. 3555 5559 og tlf. 116 111

Forældretelefonen

Tlf. 3555 5557

Kræftlinjen

Tlf. 8030 1030

Livslinjen

Tlf. 7020 1201

Sct. Nicolai Tjenesten

Tlf. 7012 0110

Sind-linjen

Tlf. 7023 2750

Sorglinjen

Tlf. 7020 9933

Ung på Linje

Tlf. 7012 1000

Hjemmesider

Begravelse/bisættelse

www.skovbegravelse.nu

www.danskskovbegravelse.dk

www.km.dk – søg 'askespredning'

Kort efter dødsfaldet

www.organdonor.dk

www.bedemand.dk

Tag stilling

www.organdonor.dk

www.minsidstevilje.nu

Økonomi og jura

www.elysium.dk

www.sygeforsikring.dk

www.skat.dk

Ved anmeldelse af dødsfald

www.personregistrering.dk

www.borger.dk

www.sogn.dk

Sorgprocessen

www.sorgcenter.dk

www.sorgvejviser.dk

www.bornungesorg.dk

www.skyggeboern.dk

STIKORDSREGISTER

Abort	18	Ikke-religiøs begravelse	21
Advokat	16, 37, 42	Jordfæstelse	23
Anmodning om begravelse	15	Jordpåkastelse	23
Arbejdsskadeforsikring	34	Kirkegårde	24
Arv	36	Kisteilægning	13
Askespredning og -deling	15, 21	Koordinator	14
ATP	31	Kommunal begravelse	29
Balsamering	17	Kremering	8, 13, 15, 19, 21, 29
Bank og pengeinstitutter	26	Legalisering	17
Bedemand	14	Ligpas	17
Begravelsen	21	Loddeattest	17
Begraveshjælp	27	Min sidste vilje	6
Begravelsesfrist	16, 19	Mindesammenkomst	25
Begravelsesmyndighed	15, 17, 21	Mindsten	21
Begravelsesopsparing	35	Muslimske ritualer	13
Beklædning til afdøde	9, 14	Notartestamente	37
Boafgift	44	Nødtestamente	38
Bobestyrer	43	Obduktion	11
Bobehandling	38, 40	Organdonation	10
Borgerlig begravelse	21	Privat jord, grav	22
Boudlæg	41	Privat skifte	42-43
Børn, når et barn dør	18	Præst	22, 23
Børnesum	32	Psykologhjælp	47
Digital arv	45	Rejseforsikring	18
Donation af organer og legeme	10	Retsafgift	39-40
Dyrtidsportioner	32	Ritualer og traditioner	13
Dødsanmeldelse	16	Skat	31
Dødsattest	8-9	Skifteformer	40
Dødfødsel	19	Skifteretten	38
e-Boks	27	Skovbegravelse	15, 22
Efterindtægt	34	Sorg	19, 46
Efterlevelshjælp og -pension	30	Sorgorlov	20
Elysium Begravelsesopsparing	35	Sygeforsikringen Danmark	34, 48
Feriemidler	33	Søskende	19
Folkekirken	15, 19, 22, 29	Testamente	36
Folkeregister	27	Tilskud til begravelse	30
Forsikringer	33,	Tvangsarv	36
Fællesgrav	15, 19, 24, 29	Udlandet, død i	16
Gravsteder	24	Ukendtes grav	24
Gravsten	15, 24	Uskiftet bo	42
Gruppelivsforsikring	33	Vedligeholdelse af gravsted	24
Gæld, afdødes	44	Vidnetestamente	37
Hjernerødskriteriet	9	Zinkkiste	17
Hjertedødskriteriet	9	Ægtefælleudlæg	41
Hjemtransport fra udlandet	17	Økonomi	26
Højtidelighed	23	Økonomisk støtte	20, 27-28
		Åbningsmøde	38